

RÈQUIEM PER TIURANA. UNA PROCESSÓ

1988

Entre el turment i la glòria —vull dir entre Divendres de Passió i Dissabte de Resurrecció— s'arrossegava una processó pels vells carrers de Tiurana, allà a la subcomarca del Segre Mitjà, al nord de la Noguera, tocant ja a l'Alt Urgell, en una vall ampla i d'horta fecunda que havia format part de la Baronia de Rialb. Des de feia gairebé vint anys, el 1970, amb els suggeriments de les companyies elèctriques (segons quins suggeriments són *ordres* pels governs) al Plan de Aprovechamiento Integral del Segre, la vall tenia penjada a sobre la corda que l'havia d'ofegar: el pantà de Rialb.

Una vella història —una vella coneguda olor, parafrasejant Benet i Jornet— que aquell dia de trànsit sant jo rememorava, arrossegant també, en certa manera, els peus, com feien la mitja dotzena de músics (potser una dotzena, tirant llarg), que diria que tocaven la “Mater Dolorosa”, i els quaranta o cinquanta pobletans que formaven el seguici de la processó, enmig del silenci propi del dia, només alterat en veu baixa per alguns que, sense moure's

de casa, seguien la comitiva des dels balconets, tots guarnits de flors.

Sovint he pensat, des de llavors, en aquells instants —que ara reveig màgics— que vaig viure al carrer Major de Tiurana, colgat definitivament sota les aigües del pantà cap a l'any 2000, com vuit pobles més, Bassella, Castellnou de Bassella, Miralpeix, Aguilar, la Clua, la Torre, Nuncarga i Tragó. Un total de mig miler de persones —un centenar de famílies— van ser foragitades dels seus nuclis de vida i sis-centes hectàrees de terra de primera qualitat van ser inundades al llarg de gairebé una trentena de quilòmetres per a encabir-hi, entre aigües avall del pantà d'Oliana i sobre Ponts, més de 400 hm³ d'aigua, amb destinació —deien— al regadiu que havia de servir el canal Segarra-Garrigues. Abans, passava pel canal d'Urgell, els dirigents del qual sol·licitaven més dotacions d'aigua, unes demandes que també eren —i semblaven coordinades— les que proposava Joaquín Viola Sauret (poderós home del Règim a Lleida, alcalde de Barcelona, de 1975 a 1978, quan caigué assassinat) i algunes de les més importants companyies hidroelèctriques.

Però en tot aquest entramat d'interessos, que va ser tan airejat a la premsa de l'època, entre 1974 i 1981 sobretot, anys més tard, quan caminava més o menys feixugament pels carrers de Tiurana, ja no hi pensava ni gens ni massa, només una mica. El que llavors sentia de veritat, mentre percebia aquella música que reflectia la Mare de Déu adolorida al peu de la creu, era que tota aquella vall —amb

els pobles, els camps assaonats pel Segre, la gent, la història i els records— acabaria sota les aigües, com anys enrere hi acabaren Mequinensa i Faió, Vilanova i Sant Romà de Sau, i tants altres llocs del nostre fris pirinenc. Al capdamunt —a les altes muntanyes de Taüll, on els acumuladors de plusvàlues hidràuliques i hidroelèctriques encara no s'han atrevit a pujar—, el Crist en Majestat, tot assegurant que és la Llum del Món (*Ego Sum Lux Mundi*), ja fa anys que deu pensar que la seva Llum no té res a veure amb l'energia elèctrica que es fabrica uns quilòmetres més avall, i que obliga, com en el cas de Rialb, a aixecar pantans faraònics.

En fi, el cas de Rialb —com el de Riaño i tants més— va aixecar passions, unes calculades, atentes només al saldo final de beneficis comptables, altres revoltants, perquè hi anava la vida, les hisendes i el futur d'aquells que les havien de patir. Jo vaig veure les cares d'aquestes passions: les primeres, fredes, enigmàtiques, calculadores, com dic, impassibles al dolor de la terra i de la gent; les segones, acolorides, vibrants en les seves marxes i memorials de greuges, intergeneracionals, amb tota l'escala de les edats, i plurals en maneres de pensar i en ocupacions (del jornalier al petit i mitjà propietari rural, de l'artesà a l'estudiant, del pastor a l'hortolà, del pescador de truites al caçador, del boletaire al caminador muntanyenc, etc.).

Tota aquella diversitat humana de caràcters feiners semblava ofegar-se, també, en aquell holocaust hidrològic que ja els tenien preparat. Les grans ex-

cuses oficials —abstractes, abstretes i abstruses —del *progrés*, del *desenvolupament* i del *creixement* no arribarien mai a concretar-se per a aquells centenars de damnificats de manera significativa, humana i raonable. Però, seguint el pensament i l'acció jerarquitzada, concentrada i d'efectes gegantins, què són uns quants centenars més de vilatans depauperats, desallotjats de la terra natal, exiliats del seu medi, deslocalitzats, en definitiva, dintre del mateix territori o quilòmetres enllà?

El cas de Rialb —com tants altres de molt diversa mena que havia vist abans, com tants que he vist després— em mostrava un cop més com, en petites dosis acumulades d'anorreament geogràfic i desmembrament de comunitats humanes arrelades, hem anat arribant, sense adonar-nos-en, a formar un país desequilibrat, desequilibrant i desequilibrador, que sobreviu —i sembla un miracle— en estrany equilibri. Encara que potser no amb la contundència que alguns casos haurien requerit, tot el que s'havia de dir i de fer s'ha dit i s'ha fet. ¿Com és possible, doncs, que els milers de persones que reivindiquen i s'agiten en defensa de drets i situacions bàsiques —com viure de la terra, romandre als llocs de naixença i tenir el dret de morir-hi— gairebé sempre són vençuts per una minoria —poderosa, tot cal dir-ho— que decideix impunement? Ho hem vist a tots nivells: de les grans concentracions mundials contra les guerres a les domèstiques manifestacions locals i comarcals.

A Tiurana, aquell dia de la processó, amb l'esperança encongida al fons del cor, recordava tots

aquells que, de feia més de deu anys, lluitaven per salvar les cases, les pastures vora el Segre, els camps, les famílies i els records, cadascú els seus, però tot una mica de tots, atenent la tradicional hospitalitat de la gent dels masos i dels pobles. Quina immensa desgràcia, vaig pensar, recordant escenes semblants al llarg de la història: les dels arrogants conqueridors espanyols contra les tribus índies que, com els tiuranencs, anaven amb una creu per davant, mostrant ben bé en quina fe se sustentaven, per més que fos vençuda altre cop per armes de foc o per edictes ministerials. Sempre, finalment, el silenci i la dispersió del vençut, com en els exilis, perquè també, al capdavall, ho era.

Els combats per salvar Tiurana i el conjunt de la vall de la Baronia de Rialb van ser intensos de contingut i llargs en el temps. Van comptar amb la participació —activíssima— d'un nucli inicial d'una cinquantena d'habitants d'aquelles terres, d'Oliana a Ponts, passant pels caserius i pobles, afectats o no, així com per gent i grups de les capitals: Balaguer, Agramunt, la Seu d'Urgell, Lleida, etc. La llegendària família Tuca, entre Tiurana i Ponts, amb Antoni Roca, Jordi Vidal, mossèn Maurici Cirera, Josep Coma (*Tito*), d'Oliana, i altres, van ser els primers a llançar l'advertiment, assessorats per professionals de molt de senderi, com el farmacèutic de la Pobla de Segur, el doctor Francesc Xavier Solduga; el senador de l'Entesa dels Catalans i enginyer tècnic agrícola, Josep Ball (PSC), d'Agramunt; el geòleg de la Universitat de Saragossa José Luis Peña; els líders

sindicals d'Unió de Pagesos a la Noguera, amb Josep Pàmies i Pere Ayguadé al capdavant; el president de DEPANA (Lliga per la Defensa del Patrimoni Natural), Salvador Filella, de Barcelona, i els dirigents d'Els Verds-Alternativa Verda, Santiago Vilanova, des de Barcelona, i Francesc Barrachina i Jesús Vidal, des de Sarroca de Lleida i Lleida, respectivament.

A títol particular, però conscients del que suposava l'eliminació del Segre Mitjà, Antoni Arqués, des de Juneda; l'advocat Francesc Porta, des de Lleida (que va escriure un impressionant *Rèquiem per al Mig Segre*); Josep Pané, des de la Fuliola (homes que, com a pagesos i del sector de les lleis, coneixien bé la qüestió agrària i dels regadius a les terres de Lleida), i el poeta Josep Espunyes, fill de Peramola i, per tant, veí d'aquella terra que anaven a inundar, des de Barcelona, es pronunciaren públicament en diaris lleidatans i de Barcelona sobre l'atemptat que s'anava a cometre.

La polèmica sobre Rialb deixà, també, algunes víctimes polítiques en l'àrea lleidatana, entre les quals l'esmentat Josep Ball (PSC), que no se sotmeté a les directrius centrals del partit en aquest afer, representat a Lleida pel futur diputat Josep Pau, d'Arbeca, furibund opositor a Rialb quan aquest pantà era presentat per les autoritats franquistes, però favorable quan se'n van fer càrrec els socialistes. Altres damnificats, també, van ser Pere Ayguadé, dirigent d'Unió de Pagesos a la Noguera, membre significat del PSC a les terres de Lleida, i la senadora i després diputada al Parlament Maria Rúbies (CiU), tots

els quals van veure relegades les seves formulacions tècniques i polítiques (que suposaven un replantejament general de l'opció de Rialb per l'aprofitament d'aigües en embassaments més petits al llarg de la conca alta del Segre, per tal de facilitar el regatge amb aigües rodades, i no bombades després del seu pas pel canal d'Urgell, als secans de la Segarra i les Garrigues).

Tots ells —des de les associacions populars, ajuntaments, partits i sindicats— van fer una feina considerable, la que s'acostuma a fer en aquests casos: informar-se, reunions en petit comitè, assemblees veïnals, viatges a veure aquest i l'altre, manifestacions públiques, confecció de pancartes, concentracions davant els estaments governamentals, redacció d'articles, informes i cartes als directors dels diaris, preguntes parlamentàries, però també enfrontaments verbals amb governadors civils, directors generals d'obres hidràuliques, presidents de la CHE (Confederació Hidrogràfica de l'Ebre), presidents de Diputació, algun alcalde i, quan convenia, amb algun ministre i conseller i tot. El president Pujol, quan viatjava per aquestes terres en visita oficial, tot i la cantarella de “reequilibrar Catalunya”, tampoc ho tenia gens fàcil, perquè, de la mateixa manera que intentava esgarrapar a Madrid competències per a Catalunya, quan actuava a l'interior del propi país tractava de donar el vistiplau, sense grans impediments, als projectes d'infraestructura (ports, aeroports, pantans, transvasaments d'aigües, centrals i línies elèctriques, eixos viaris, etc.) que li presentaven, safata en mà, els

grans grups energètics, automobilístics o alimentaris, tots ben sucats per la banca, i amb avals ministerials.

Quatre anys després d'aquella processó de Setmana Santa a Tiurana el 1988, havia començat l'*alea jacta est* per a aquelles terres, pobles, muntanyes i gents: ja s'havien pagat les expropiacions, es col·locava la primera pedra del futur embassament i vuit anys després, el febrer del 2000, s'inaugurava. Dos mesos més tard sortien per la porta del darrere els últims habitants de la vall, uns quatre-cents veïns de Bassella, Castellnou, Aguilar i la Clua, mentre que els dos-cents de Tiurana havien estat desallotjats un any abans, naturalment sense càmeres fotogràfiques, autoritats, músiques, vestits elegants, aplaudiments, somriures a dojo i bons tiberis després.

El ministre José Borrell (PSOE), nat no gaire lluny d'allí, a la Pobla de Segur, hi havia posat la primera pedra, i una opositora (formalment parlant), la ministra de Medi Ambient, Isabel Tocino (PP), en beneïa l'última. Entremig, i a partir de llavors, la buidor, el greu silenci de la massa d'aigua, la ira del poble ja sedimentada, el lament, potser un renecc gruixut com a última explosió d'impotència. De la glòria esperançada d'aquell dia de Setmana Santa al turment d'una vida en diàspora.

Ho deia ben clar, al final del seu *Rèquiem...*, l'advocat Francesc Porta, molts anys abans, l'agost del 1976:

Però deixeu-me ara, per acabar, que parli a d'altres, que aixequi la meua veu a d'altres àmbits. Deixeu que entoni un rèquiem funerari i un clam

i un plor per Rialb, per vosaltres, amics i germans de la nostra dissortada família lleidatana. Deixeu que entoni aquest rèquiem i que inundi tots els àmbits de la nostra geografia: que arribi a Lleida i a Barcelona i a Madrid, a tots aquells que tinguin ulls per veure i oïdes per a sentir. Clamo com a lleidatà, pel tractament donat a una gent de la terra, que l'han estimada i l'han de deixar sense motiu ni apel·lació. I ploro com a català i com a ciutadà d'un país que es vol lliure i democràtic i no sap fer-ho. Deixeu-me clamar i plorar per l'inútil sacrifici d'uns justos, immolats per aplacar la insaciable set del déu Moloc. Escolteu amb respecte el meu clam i el meu plor, el lúgubre rèquiem d'un home sol, corejat pel silenci sepulcral de noranta-nou mil nou-centes noranta-nou estàtues de glaç de la meva petita, estimada, impotent i impàvida capital.